

УДК 711.2:711.4.01

Дюжев С.А.,
Інститут архітектурного менеджменту, м. Київ

**СИСТЕМНИЙ КОМПОЗИЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ГАРМОНІЧНОГО
СПОЛУЧЕННЯ ЧАСТИН ЦІЛОГО ЛАНДШАФТНИХ ФЕНОМЕНІВ
ДІЙНОСТІ РОЗСЕЛЕННЯ
(дестинації, цезури, цілісні агрегати-морфофрагменти)**

Розглянуто теоретико-методологічне трактування системного композиційного механізму становлення та існування дійсності розселення у контексті філософсько-містобудівних планувальних уявлень щодо категорій частина і ціле. Надана онтоморфогенетична характеристика гармонії і логіки культурних форм дійсності — змістовних аспектів логос-системного механізму експлікації (рекурсивного формовтілення) як здійснення та трансформації інтегральних ландшафтних феноменів розселення та їхніх цілісних морфофрагментів. Запропоновано містобудівне трактування понять дестинація, цезура, агрегат-морфофрагмент як складових гармонійної цілісності ареалів розселення, котрі є конгруентними продуктами осмисленої реалізації принципів алеаторики і суперпозиції, властивих роботі системного композиційного механізму (конфігуратора) щодо створення і консолідації агломераційно-дисипативного континуума дійсності розселення.

Ключові слова: гармонія і логіка форм, системний композиційний механізм, ландшафтний феномен розселення, дестинація, цезура, цілісний агрегат-морфофрагмент.

Фундаментальна містобудівна проблема розробки цілісних ефективних планувальних рішень стосовно сучасних поселень, міст та регіонів (ареалів розселення) потребує її розгляду у контексті базових філософських уявлень щодо категорій частина і ціле. Ці категорії виражають відношення між сукупністю предметів і зв'язком (взаємозумовленістю динаміки існування), котрий об'єднує ці предмети й спричиняє появу у сукупності нових (інтегративних) закономірностей, що не притаманні предметам у їх роз'єднаності [1, с.768]. Завдяки цьому зв'язку (а він саме і є дія трансцендентного механізму здійснення реальності розселення) утворюється ціле, по відношенню до якого окремі предмети є його частинами. Тому можна говорити про структурні, генетичні, організаційні і композиційні типи зв'язків як складових системної креативно-рекурсивної дії циклічного механізму експлікації форм дійсності та актуальність подальшого дослідження гармонії форм та гармонізації феноменів дійсності.

Узагальнюючи наші попередні розвідки категорії "гармонія" [2; 3] можна навести такі змістовні визначення у рамках креативно-рекурсивної концепції розселення. Принципова ідея (синтектики) Гармонії (суголосся) як ідеального креативного продукту "зустрічі", "з'єднання", "стягування", "удержання" і рівноваги трансцендентних світів Руху (Задуму Вічності) і Форм (Культури Нескінченності) є її семантико-інтроформаційна сторона (складова) несилової дії дуалістичного конфігуратора імплікаційної єдності (Логосу) формоутворення та логос-системного механізму множинності варіацій (алеаторики) формовтілення (експлікації одухотворених, "синтезованих" культурних мета-, епі-, топоформ дійсності). Іншою стороною конфігуратора (механізму) форм є Голос (симфонія), що забезпечує енерго-інформаційну силову дію (складову) рекурсивної експлікації ресурсів атрибутів форм — прообразу, потенціалу, програми (Рис.1). Дана семантична модель демонструє компетентність системної реплікації (та її ключової композиційної складової) конфігуратора щодо забезпечення конгруентності рекурентного експлікаційного розгортання (циклічної алометричної гармонічної пульсації) і фрактального експлікаційного втілення (балансуючої послідовної гармонійної консолідації) форм дійсності як діючого джерела становлення та здійснення ландшафтних феноменів розселення. Тут стає можливим розкрити також зміст диссиметрії динамічної єдності цілого, що було описано у XVIII столітті Шень Цзунцянем в термінах КАЙ-ХЕ виходячи із ідеї одвічного руху природи [4, с.64]. Гармонія, як інструментальна сторона механізма-конфігуратора (конгруентної експлікації форм), має імовірно-детермінаційну кон'юнктивну логіку (що реалізує принцип алеаторики) та визначає симетрично-асиметричну дуальність речей, передбачає чисельну величину асиметричного відхилення дуальних золотих ірраціональних рядів відносно універсального симетричного натурального ряду послідовності станів до 3% як порушення симетрії (однозначності) детермінізму й забезпечення імовірної інтерпретації перетворень [5, с.115]. Гранічна досконалість характеризується та обмежується натуральними мірами асиметрії й, таким чином, засадою гармонії є рекурентна золота геометрична прогресія, що має масштаб ірраціонального золотого ряду [5, с.121,126].

Принцип синтектики Логоса встановлює походження гармонії форм (онтичний морфогенез) — еталонних діапазонів скріпленості, поєднаності, співрозмірності, узгодженості взаємовідношень, співзвучності цілого та частин атрибутів форм і предикатів феноменів, механізмів експлікації та їхніх системних реплікацій. Логоцентристський принцип алеаторики постулює

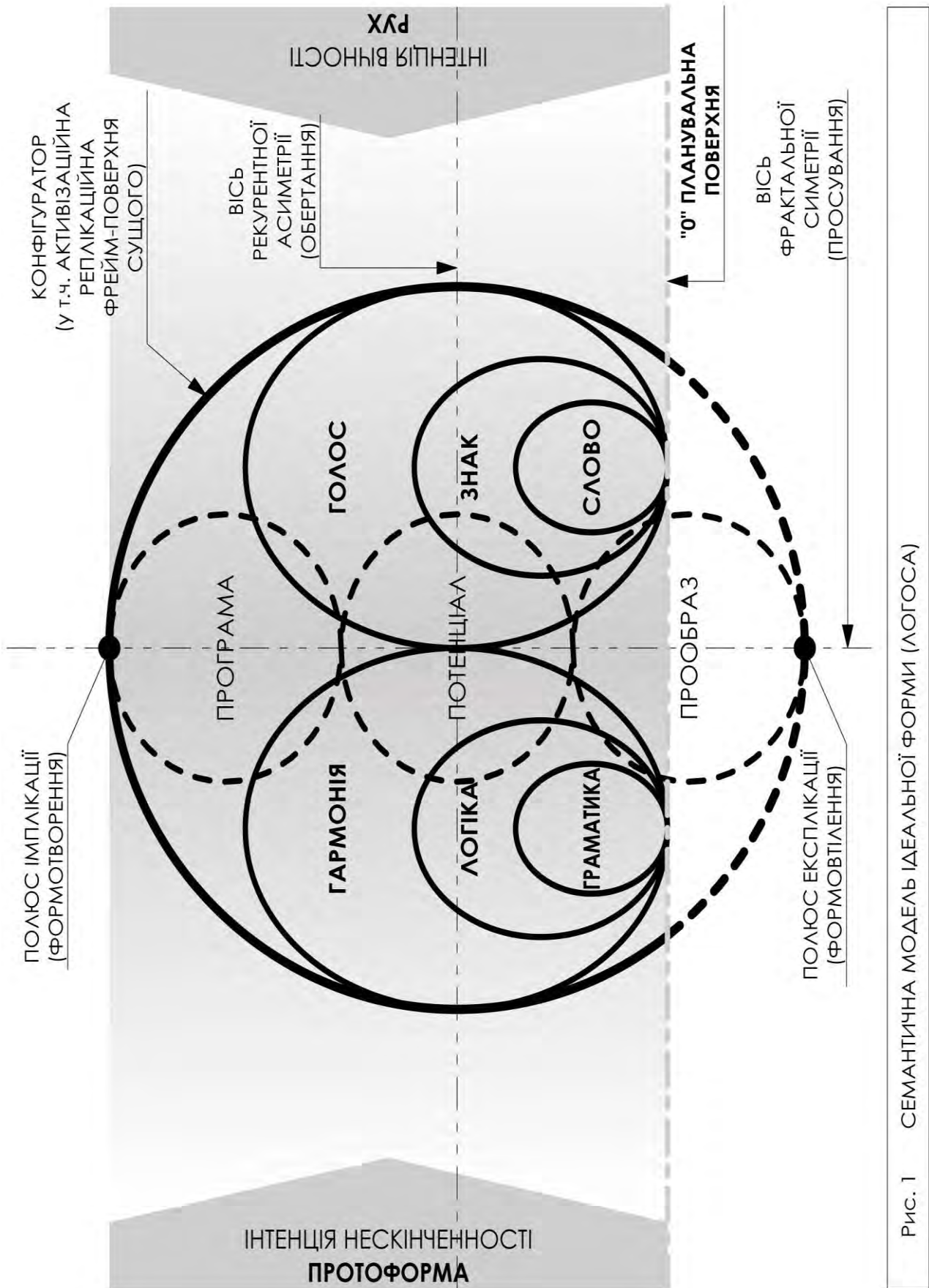
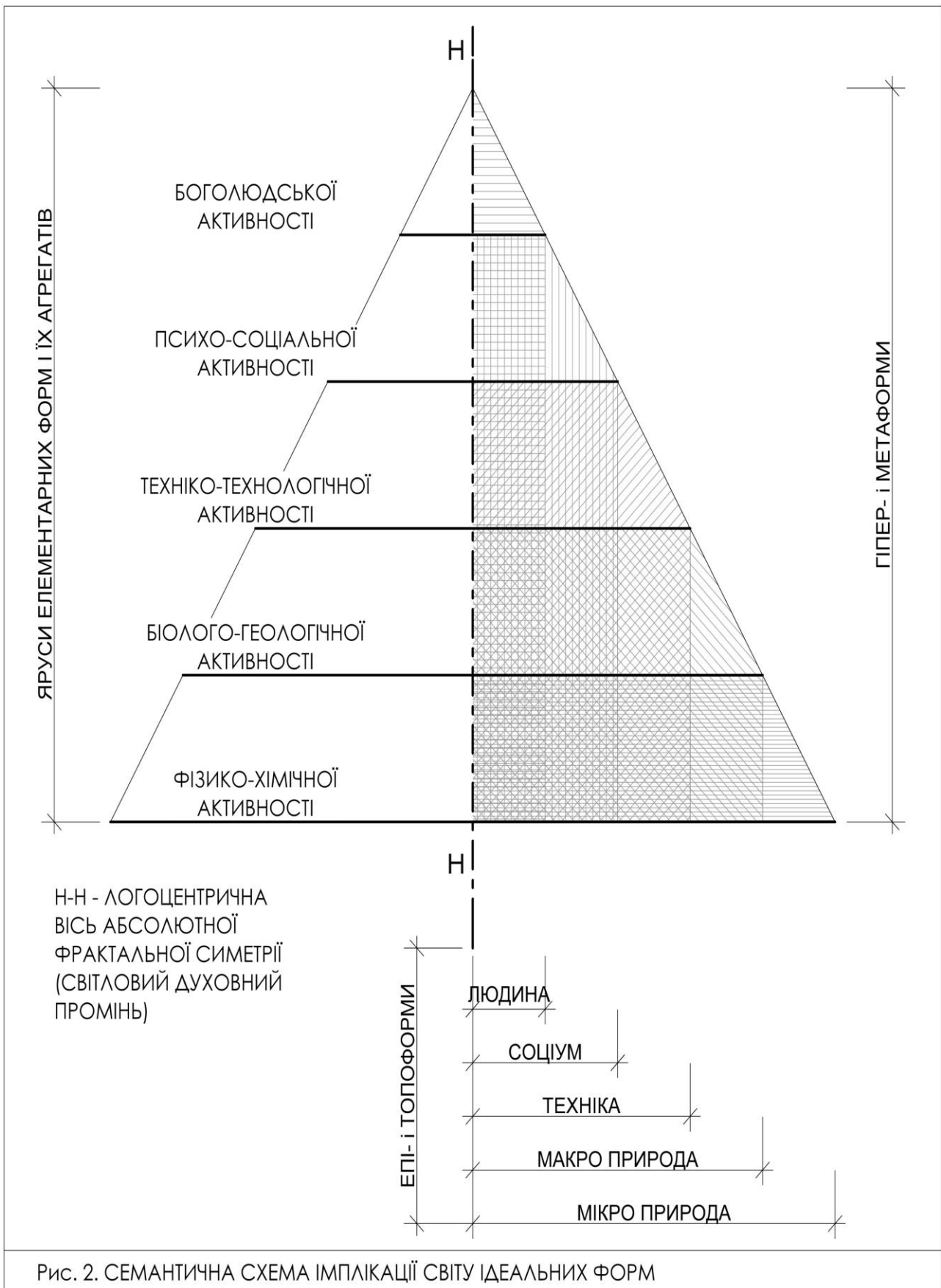

Рис. 1 СЕМАНТИЧНА МОДЕЛЬ ІДЕАЛЬНОЇ ФОРМИ (ЛОГОСА)

варіативні можливості (ре)конфігурування (модуляції механізму експлікації — резонатора) атрибутів та ресурсів форм різних ярусів, їхнього гармонійного сполучення і ситуаційної (стохастичної) констеляції згідно з вимогами ("волею") епохи і закономірними тенденціями (станів і режимів) дійсності розселення — детермінованого перетворення "конкурентних" можливостей адекватного вибіркового ансамблю форм у перспективну якість та ефективність життєдіяльності феноменів розселення.

Іншими словами, гармонія як трансцендентний порядок (правильний послідовний хід та банк налагоджуваних станів) формотворення та формовтілення в його аподиктичній, гіпотетичній і деонтичній модальностях буття є онтична рамкова складова (причинно-цільовий фактор) механізму (конфігуратора) конгруентності (відповідності, домірності, сумірності) ідеальних культурних форм різних ярусів (Рис.2) та агрегацій (ансамблів діапазонів їхніх призначень) і реальних речей — процесо-середовищних феноменів дійсності розселення як результатів актів перманентної передумовленої рекурсивної експлікації "повноти усіх достоїнств" (ідентифікаційної досконалості) конкретних топоформ (див. [6]).

Морфо(логос)центризм циклічно виявляється у реальності буття взаємозв'язаними "випромінюваннями" конкорданції (узгодження) нескінченної гармонії оформлення смислів і еманации (витікання) вічної симфонії формулювання значень як цілісного ансамблю смислосзначень істини (механізму і сущого) здійснення дійсності розселення. Інструментальна репрезентація форм (від ідеального не проявленого світу до реального проявленого світу) містить складові (імплікаційні "стяжки" атрибутів та їхніх "згорнутих" ресурсів): культурне нормування (як відображення гармонії форм), що несе до дійсності Право (сукупність норм, еталонів і правил) та справедливість (відповідність істині, правильність та свобода здійснення речей), а також культурне (ре)конфігурування (як перетворення голоса-симфонії форм), що несе до дійсності Закон (зв'язок і взаємозалежність) та закономірності реального буття речей (феноменів розселення) — дві складові екзистенційної ціннісної параметризації системного (композиційного) механізму експлікації (циклічного конгруентного втілення) форм розселення. Не випадково відзначається, що природньо-правові доктрини беруть свій початок вже з вчення Геракліта "Про Логос як основу номосу (закону)", "Про справедливість та правду", з філософського обґрунтування права у Платона, з вчення "про право і закон" Цицерона, а також релігійної філософії Аврелія Августина, Фоми Аквінського та Августина Блаженного [7, с.8]. Імплікаційна зв'язка Гармонії і Голосу визначає здатність культурних форм як логосів до експлікації та втілення у різних діапазонах потенційної можливості та

своєчасної необхідності. В.Шкода зазначав, що здатність схоплює суть речей, їхній рух, ”початок руху чи зміни речей” (за Аристотелем), потяг до активності, динаміки, те, що назовні з’явиться як позитивна особливість чи як досягнення, здатність (за Гуго Гроцієм), що є правом у власному чи тісному смислі (див. ”День” від 18 вересня 2001, с.11).

Культурна топоформна спадковість атрибутів речей перебуває під владою трансцендентних законів експлікації як стійких логос-системних зв’язків конфігурування, що виявляються в комплементарних (але таких що нерівномірно прискорено-сповільнено, рекурентно-коливально просуваються) спіральних кругообігів процесів формування, функціонування, розвитку і відтворення, що характеризуються композиційною взаємодоповненістю, коли (на що звертає увагу В.Межжерін) гармонія являє собою безперервний стан Всесвіту, всесвітню спадковість творіння (див. ”День”, №77 від 27 квітня 2001, с.6). При цьому, квантування цілого та поярусне укладання і зчеплення його складових (елементарних частин) забезпечується артикуляційною роботою композиційного механізму (конфігуратора) щодо топоморфного автоузгодження взаємодій базових процесів — когерентною стійкістю, що виявляється як каркас електромагнітного когерентного поля (за С.Сітьком), яке має ефективну загальну далекодію, визначає поведінку відносно незалежних елементів певної спільності (див. ”Зеркало недели”, №18 від 5 травня 2001, с.17). І тому тут можна говорити про дію закону натурального росту (за Г.І.Тімердінгом), коли процеси саморозвитку (відтворення) відбуваються по закону зростаючої (прискореної) чи убутної (сповільненої) золоті прогресії, що демонструє перетворюючу (регенеруючу) роль рекурентних рядів відтворення речей за золотим перетином як універсальну роботу гармонії — цілеспрямованого механізму варіативного втілення [5, с.24, 26].

Таким чином, гармонія це не просто те, до чого треба прагнути чи намагатися, й не те, як саме цього намагатися, й не якісь сприятливі умови та ознаки ”правильного” прагнення, а те, що семантично, креативно-рекурсивно визначає (у зв’язки Права і Закона) і розмічує (як логіка та граматики) саме таке прагнення і цілепросування (цілеспрямовання поліморфних суб’єктів розселення), носієм і транслятором чого є конфігуратор (механізм експлікації) та система як його реплікація у дійсності розселення. Симфо-гармонізуюче енерго-інформаційне і семантико-інтроформаційне ”польове випромінювання” ідеальних культурних форм світобудови, що задумані до актуального втілення, покликані забезпечити правильний і закономірний хід їхньої експлікації в передумовлювані феномени дійсності, котрі оснащені Правом на мудри взаємодії речей, та забезпечити одухотворені взаємодії їхніх (речей) атрибутів по Закону задля консолідації Задуму. Тоді гармонізація (як смислонесуча

оптимізація) виступає як культурна технологія на основі системного та композиційного інструментарію щодо здійснення, координації та сигнальної корекції еволюції атрибутів, мір витрачання топоформних ресурсів, ходу означаючих смислів динаміки втілення феноменів дійсності.

Належить розрізняти гармонізацію дійсності як базову сторону природно-історичної стійкої формоцентристської екзистенційної інтерпретації буття (рекурсивний технологічний конверсійний автопоезис) і регулятивну гармонізацію як конгруентну управлінську технологію (інтелектуальну інтерпретацію) оптимізаційних формацій та трансформацій процесо-середовищних фрагментів і ареалів розселення (у т.ч. виправлення власних помилок людства). Коли культура — це ідеальні трансцендентні аристоформні основи "вироснування" (культивування) дійсності, то культурна містобудівна політика — це "практична мудрість" (фронезис за Аристотелем) й тому принцип "найменшої дії" П.Л. де Мопертюї (кількість дії як "істинна витрата природи" [8, с.13]) придатний для стандартно цільових дій (перш за все функціонування), а "оптимальної дії" — для унікально цільових дій (відтворення), що й демонструє системний композиційний механізм стосовно фрактальної сутності (культурної матриці) нашого світу речей та їх взаємодій у цілісних феноменах розселення. Виправданим є судження С.Кримського (слідом за В.Гейзенбергом) що смисловий чинник гармонії є інформаційним аспектом природи, існує можливість здійснення всіх логічних операцій у надрах матеріального світу, а також щодо внесення в природу культурної енергії, котра дозволяє використовувати переваги інформаційної взаємодії з буттям, що мінімізує механічно-силове втручання у неї [9, с.70,71].

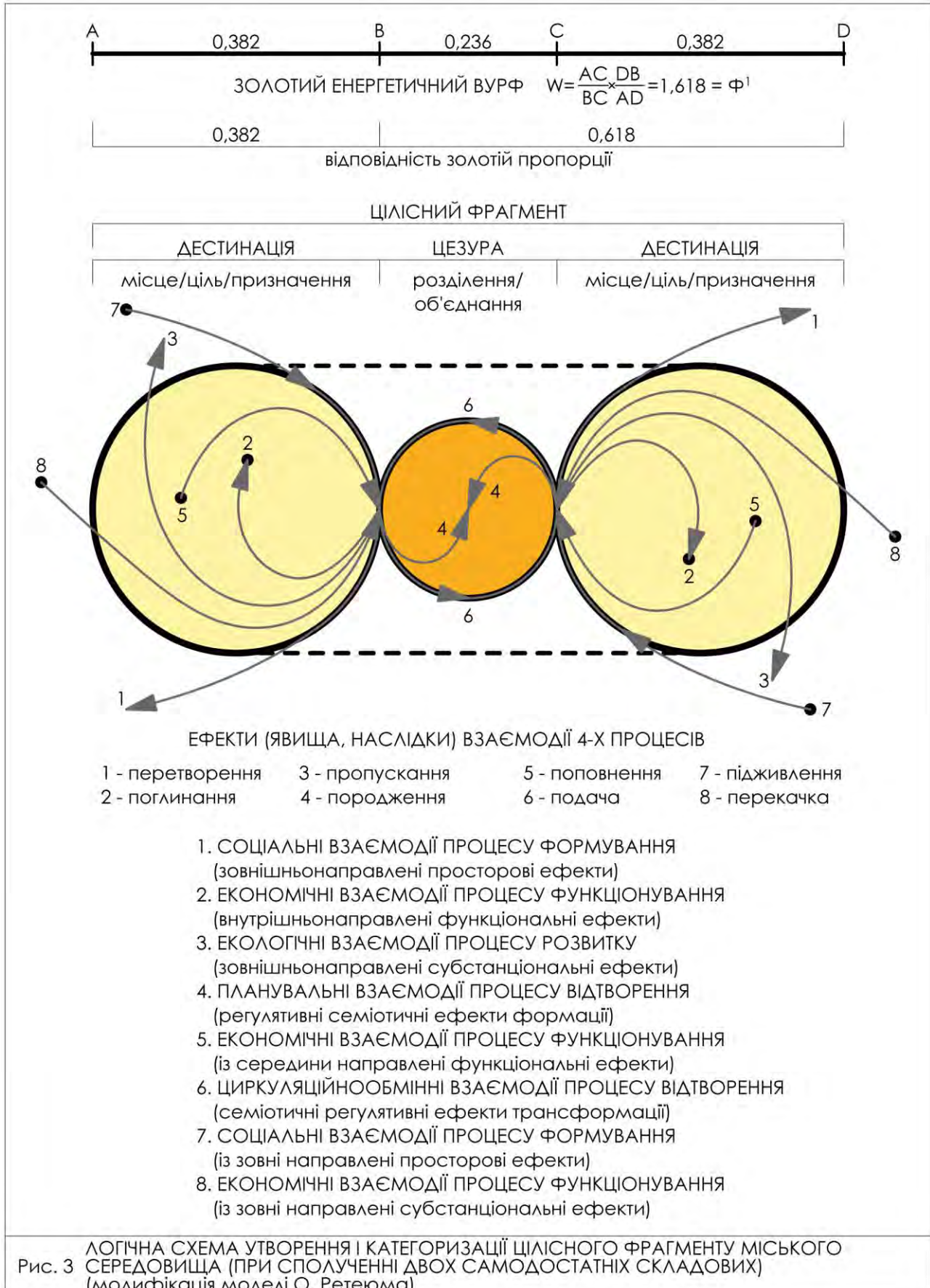
Гармонізація як здійснення в складі планувального управління системних моделей ідеальної технології узгодженого сполучення (смислослабень) частин цілого, що відбувається у дійсності ефектами (явищами) процесо-середовищних взаємодій (ходу еволюції розселення), передбачає калібрування та вибіркоче регулювання (констеляцію) параметрів стійкої роботи механізма-конфігуратора (у його системній реплікації) щодо експлікації (розгортання та втілення) форм задля досягнення оптимальних характеристик атрибутів феноменів розселення, здійснення їхньої ідентичності.

У контексті вирішення проблеми частин і цілого міст та регіонів таоретично важливим, на наш погляд, є встановлення змісту ключових категорій уречевлення і означення гармонійного планувального (містобудівного) цілого як передустановлюваної єдності цілей, цінностей, завершеності, ідентичності (досконалої) іменованого (топоформного) місця у просторовому, часовому, субстанційному і мовному (семіотичному) вимірах — категорій "дестинація", "цезура", "цілісний морфофрагмент-агрегат". Одним із

продуктивних концептів вирішення проблеми цілісності може бути розглянута модель (симетричний принцип) композиційної суперпозиції, що демонструє дію системного механізму втілення та взаємодії речей (планувальних утворень), яка розроблена у рамках креативно-рекурсивного підходу І.І.Стецюк на базі модифікації ідеї О.Ю.Ретеюма щодо кондуктивного механізму взаємодії (гео)тіл й виникаючих явищ та ефектів [10, с.28]. У рамках цієї моделі (Рис. 3) можна прослідкувати взаємодії чотирьох базових процесів, дивергенцію і конвергенцію відповідних ресурсних потоків стягуючої (а)симетрії роботи механізму, типи ефектів середовищних (транс)формацій та категорійне визначення (композиційну єдність) складових гармонійної цілісності, що мають розмірність золотого енергетичного вурфу як системного інваріанта (див. [11]).

Розглянемо зазначені категорії (ознаки, предикації) цілісності стосовно містобудівних планувальних утворень. Дестинація (destination — призначення та його місце) — базове, відносно автономне (локалізоване) процесо-середовищне містобудівне утворення моно-, поліфункціонального використання, визначеного цільового призначення різних рівнів (ступенів) складності із цінністною рецептурою з'єднання компонентів та діапазонів їхніх станів, утворення, що має універсальні середовищні атрибути речей — будова (склад), функції (профіль), властивості (ознаки), закономірні зміни (ідентичність). Прикладами окремих характеристик дестинацій є ряд таких визначень. Як зазначає О.Ю.Пантюхіна, ще у 1982 р. географ І.О.І.Lundgren на основі теорії "центральных місць" В.Кристаллера і А.Льоша розробив концептуальну модель туристської дестинації, що має географічне положення, місце призначення, атрактивність, ступінь взаємотяжіння [12, с.136]. Л.М.Гумильов убачав взаємну "позитивну комплементарність" окремої людини й певного геопростору, Й-Фу Туан — топофілію-любов (потяг) до конкретної території, а П.М.Савицький розглядав культурні ландшафти як природний "місцерозвиток", В'яч.Кулаков відзначає, що зручність місця це сума індивідуальних смислів ("завдань") проживання, закодованість у довіллі ідеальної сутності (див. "День", № 38-39 від 1-2 березня 2013, с.14).

Дестинації завжди мають (потребують) взаємодії з іншими дестинаціями (як частини більш складного цілого-агрегата), але різної інтенсивності, частотності, періодичності, спрямованості, й своїми параметрами демонструють хід втілювання (ідентифікації) ансамблю топоформ. Так для успіху у досягненні цілі вже ідентичність організму підпорядкована не лише природній каузальності (даність), а й природній телеології (заданість), для розумної істоти — ще й телеології культури (життєсвіт) [13, с.24]. Дестинація, в даному ракурсі, реалізує телеологічну культурну заданість світу форм та каузальну історичну даність формовтілення. Філософський базис дестинації

пов'язано з визначенням ідеалу міста (концепт конституції — *politeia* за Аристотелем) як критерію його ідентичності. Цей концепт виражає певну модель того, що являє собою сформоване людське життя міста, його цілі, сукупність цінностей і звичаїв, що становить "спосіб життя" суспільства за Аристотелем. Тому ідентичність міста — це історична неперервність, оскільки вона відбувається частково за волею і за рішенням людини [14, с.95,96]. Це означає, що дестинація як цілісний продукт експлікації культурних форм має втілювати ідеал (конституцію логоса — інструкції та інструменти) свого призначення, цілі становлення і цінності існування. Взаємозв'язок цілого і сутності, що був відмічений Аристотелем і Кантом, обумовлює як дискретність та комбінаційність гнучкого пристосування речей (за О.О.Малиновським) у різних умовах взаємодій, так і наявність регуляційних норм чи цілі(керуваної прогресії) — дещо властиве речі (стійка схема), що провіщає програму розвитку (ідея преформізму за Е.Синнотом) [15, с.52,60,61]. Цей взаємозв'язок визначає імплікативно-логічну "природу" цілісності, джерелом якої є виключення повної та вичерпної розкладності цілого на будь-які відокремлені елементи чи множини взагалі. Такі імплікаційні зв'язки визначають логічні залежності ("якщо... ,то...") можливості руху (динаміки) речей та мають "суворо необхідний характер, що перевершує будь-який тип причинної детермінації" [8, с.154]. Також актуальним щодо цілісності дестинацій є розробка формальної теорії цілого об'єкта (теорії цілокупностей) стосовно повних сукупностей, необхідною складовою яких є об'єкт, що породжує часткову сукупність окремих властивостей та забезпечує стабільність існування цій сукупності (ціле як сукупне ціле) [16, с.80]. Таким чином, цілісний ідеальний об'єкт у складі своєї повної сукупності повинен мати об'єкт-зв'язок (тобто — цезуру!), що породжує сукупність специфічних властивостей, задає конститутивний характер цілого, його членування на елементи, виконує об'єднувальні та упорядкувальні завдання, коли "елементарність" задається упорядковуючим зв'язком [16, с.84,85]. Єдність такого об'єкту-зв'язку забезпечується процедурою взаємовизначення відмінностей, що демонструє роботу системного композиційного механізму агрегатної консолідації цілого.

Напрями вирішення проблем розуміння багатомірності (єдності) дійсності розселення та його дестинацій (морфофрагментів, агрегатів) як постійного відтворюваного холізму може бути простежено на основі ґрунтового трансдисциплінарного дослідження Е.Мореном складності реального світу (складність як *complexus* — "те, що виткано чи сплетено воєдино") [17, с.30]. Метод пізнання складного ("прокладання шляху" дослідження від початку до кінця) як стратегії досліджування та дії стосовно світу-продукта "організуючої дезінтеграції" у тетраграмі "порядок —

непорядок — взаємодія — організація”, коли усувається абсолютна протилежність понять імовірності і неймовірності [17, с.21, 105-115], реалізує, на наш погляд, спряження принципів алеаторики і суперпозиції у ході системної експлікації форм дійсності розселення. І тут доречно застосувати поняття ”будстрап” (”шнурок”), яке у фізиці (за твердженням О.М.Князевої) залучається для пояснення сили (механізму!) удержання порядку ”взаємної підтримки” і ”самоузгодженності” (упакування) елементарних часток в континуумі, що має єдиний початок поза часом і поза простором (за d’Espagnat) [17, с.132]. Тут діє нададитивне правило (за фон Фьорстером) композиційного з’єднання взаємодіючих складових частин в коаліцію — емерджентну цілісність (нададитивне правило композиції) [17, с.143]. При цьому, системний порядок усякого з’єднання припускає обмеження, що накладаються взаємозалежними частинами одна на одну, обмеження частин відносно цілого, обмеження цілого на частини [17, с.150], тобто мова йде про обмеження можливостей (типи та діапазони трансформацій) агрегації, адаптації та адекватної (само)регуляції destinations та їхніх цілісних морфофрагментів. Таким чином, принципи емерджентності і обмежень у їхній додатковості визначають й зміст принципу суперпозиції здійснення складних феноменів розселення.

Для цього напряму думки можна зарахувати нове розуміння складності цілого (за Г.Лінном) що постає на основі взаємодії різних енергій (сполучення різних сил) як ”гладка плавна трансформація”, ”гладке змішування” з різних елементів (які зберігають свої якості), що інтенсивно стягує (як ”блоб”-форма-процес) в єдине ціле певні відмінності, які залучаються до середини нерозривного гетерогенного цілого (поля) [18, с.82]. Такі блоб-об’єднання (за Г.Лінном, який спирається на концепцію симбіогенезу, симбіотичного союзу як механізму еволюції за Л.Маргуліс) як єдине ціле (”асамбляжі” — морфофрагменти) не є складеними (збірними), але й не є і суцільними, однорідними, в них немає нестикувань між елементами, нема й уніфікованих елементів [18, с.85].

Конструктивні містобудівні уявлення стосовно destinations як відносно самодостатнього цілого чи цілісного фрагменту-агрегату (мета-, епі-, топоформного процесо-середовищного ландшафтного феномену) пов’язані з концептами ”територія” і ”місце”. Так гіпотеза Л.М.Гумильова про взаємозв’язки між ”уміщуючим ландшафтом” і історичним життям етносу знайшла свій розвиток у теорії етноландшафтних основ розселення, еволюції міського середовища та феномену місця розташування міста як фактора його розвитку (”життєзабезпечуюча територія” за І.В.Лазаревою), коли критеріальною величиною (індикативним показником) править т.зв. ”п’ятий

вимір” — культурно-цивілізаційний: оцінка природньої та освоєної людиною спадщини та маркер потенціалу і темпу розвитку кожної конкретної ділянки міста — як додатковий вимір до просторово-часових [19, с.7,10,38]. Розгляд антропогеографічного ландшафту у його архітектурному аспекті дозволяє говорити про ландшафтне ціле, яке має фігуративно-художню якість, як про символічне місце — ”фігуру” свого оточення (середовищний ансамбль), що має особливе відношення до території та репрезентує її, коли місто є місцем ”першого географічного досвіду більшої частини людства, місцем концентрації та початкового встановлювання значення навколишнього географічного регіону, а також дієвою моделлю представлення комплексу соціальних подій” [20, с.204,205]. Для формального опису міського ландшафту вживаються поняття поля і ансамблю — там, де знаки діяння природи чи людини утворюють чітко окреслені формальні ансамблі, можна констатувати наявність поля, де значення елементів поля визначається тільки їхнім положенням всередині ансамблю, а ансамблі елементів додають ансамблю поля рельєфність та виступають у якості його рівнів та зрізів [20, с.214,215].

Суперпозиція гармонічного сполучення частин цілого (у дестинації різного рівня) — це артикуляційне складання (”накладання” на основі семіотично-фрактальної граматики ”прочитання” порядку, засобів, прийомів і діапазонів еволюційного існування, взаємодій та адекватних трансформацій речей-дестинацій) восьми базових процесо-середовищних взаємодій та ефектів (явищ втілення) завдяки логос-системному інтегративно-ідентифікаційному (комплементарному) здійсненню синкретики репрезентаційних середовищних параметрів задля ефективної екзистенційної синергетики рекурсивних процесів. Тут процеси — полярні (цілеспрямовані) просування, перенесення чи блокування ресурсних потоків (просторових, часових, субстанційних, мовних) здійснення речей та їхніх силових і несилових причинних хвильових полей уречевлення і означення. Середовище — неполярні субстратні (стабілізаційні) об’єднання природних, технічних і соціумальних компонентів різних консистенцій (станів), які є продуктом процесів, несприятливим (але поглинаючим) до хвильових полів та, однак, видозмінюючим умови і градієнти передустановлюваних розповсюджень процесів втілення.

Для сполучення цих двох ”несумісних” сторін здійснення (констеляції) різноманітних цілісних феноменів дійсності та їхніх фрагментів логікою гармонії (принцип синтектики — диз’юнктивний синтез як ”поєднання непоєднувального”) передбачається існування ”компромісних”, споріднених (дифільних) когерентних компонентів (фрейми-сигналізатори механізму втілення форм комунікаційно-семіотичної дії, що опредмечуються в реальності як контакт-рецепторні інтервали енерго-інформаційних і речових взаємодій),

які "склеюють" процеси і середовища у неподільне ціле (певну схожість мають поверхово-активні речовини та їх дія як синерезис за Ю.Большаком — див. "Зеркало недели", №52 від 31 грудня 1999, с.13). Цей когерентний компонент й може бути визначеним як цезура (caesura – пауза) — контактний інтервал, індуктор/редуктор зв'язку з'єднання/роз'єднання, стабілізуюча пауза-прошарок обміну діяльністю складових цілого, оболонка-мембрана, що містить сигнально-регулятивні "гормони" ідентифікаційного втілення й разом — демонстрація, виявлення роботи (синерезис) композиції системного механізму щодо агрегації дестинацій (морфофрагментів) у цілісний ландшафтний феномен (дестинацію більш високого рівня — агломераційно-дисипативний ландшафтний ареал розселення локального, регіонального, глобального рівня).

У якості загальнофілософської (онтологічної) інтерпретації феномену дестинації "пронизуваної" цезурами може бути використано відоме поняття Dasein (від німецького Sein — буття) в трактуванні Ю.В.Шевельова — бути в певному часі і місці, бути тут, бути навколо, оточувати й бути улюбленим, бути своїм (див. "День", № 66-67 від 11-12 квітня 2014, с.8).

Цезури різних рівнів з'єднування частин цілого морфофрагментів ареалу розселення пронизують (сингармонізм як однорідний співзв'язок мовної артикуляції та риторичної інструменталізації) континуум дестинацій, зшиваючи їх по(між)компонентно і по(між)процесно у конгруентні цілісні процесо-середовищні феномени різного масштабу. Цезура — ключова планувальна процесо-середовищна ланка — мембранний "межовий шов", що виконує роль речового (фізично-конверсивного і знаково-сигнального) інструментального органу (засобу) дії композиційного (системного) механізму здійснення розселення щодо запуску (тригер-схем) та регулюванню активності і констеляції частин (дестинацій) цілого (цілісних морфофрагментів-агрегатів) — гармонізації, логізації і граматизації взаємовідношень (зв'язків компонентів) і взаємодій (зв'язків процесів) складових речей задля забезпечення емерджентності цілого, інтеграції частин в агрегати та визначення підвищеної життєздатності (гетерозис) феноменів розселення.

Скоординована робота системних механізмів речей (реплікацій конфігуратора форм) у процесо-середовищних форматах дестинацій і цезур потребує подальшого дослідження стосовно онтопринципів просування, реєстрів режимів дій, правил та способів послідовно-паралельної резонансної (керуючої) агрегації, (со)артикуляції, зчеплення (конкорданції) однорідних складових систем (структура, генезис, організація, композиція) взаємодіючих речей (феноменів розселення), трансляції енерго-інформаційних каркасів і культурних смислослабків їх форм. Мета — досягнення адекватних цілеспрямованих каскадно-цілісних ансамблів-дестинацій відповідно до

базового рекурсивного принципу суперпозиції (конфігурування), який забезпечує створення, стабілізацію і гнучкість цілого на основі загального архітектурного принципу (складової планувального композиційного) тензінтегральності або пружноцілісності (що притаманне цезурам), що визнано в біології [21, с.25].

Передтечею поданої концепції цілого та механізму цілісності ландшафтних феноменів розселення можна розглядати (з різним ступенем наближення) ряд продуктивних розробок (концептів) щодо характерних для цезур побудови, функцій, властивостей і змін та логіки дій композиційного механізму.

Теоретичні положення стосовно механізмів формування та регулювання цілого, що створюється на основі його частин як активностей були розроблені О.О.Богдановим в рамках організаційного вчення. Основою формуючого механізму тут є з'єднання, об'єднання комплексів, що позначено терміном кон'югація, та при цьому зазначається, що не буває абсолютно гармонійного з'єднання комплексів-активностей, не буває того, щоб ніяка їх частка не виявилася опором іншій; до того ж усяке об'єднання можливе за допомогою загальних ланок ("ланцюговий зв'язок") й тоді усю сукупність загальних, збіжних елементів між комплексами, що входять до ланцюгового зв'язку, можна позначити "зв'язкою" різної глибини і міцності (що відповідає смислу цезури) [22, с.144,145,153]. Отже, кон'югація виражає з'єднання різних комплексів (елементів) в дещо єдине, яке потребує гармонізації у взаємодії елементів цілісності, їх взаємодоповнення на основі відповідних зв'язків ("додаткових співвідношень") й для цього запропоновано використання методу інгресії — "ввідних" чи "посередничих" елементів для ланцюгових (цезурних) з'єднань двох комплексів за рахунок таких їх змін, що в них утворюються загальні елементи, які становлять проміжну ланку, тобто у кожному зв'язку двох комплексів можна виділити "зв'язку" (цезуру, "подієвий розрив" за А.Бадью) як особливу третю ланку між ними як інгресію [22, с.157,161]. У цьому контексті універсальний регулюючий механізм закономірного збереження чи знищення речей відзначається О.О.Богдановим як "добір" чи "відбір", основою якого є встановлення корисних пристосувань чи рис непристосованості, коли збереження стає результатом того, що кожна з виникаючих змін врівноважується іншою й, таким чином, забезпечується рухлива рівновага змін [22, с.195,197]. Саме таку роль має (й може) виконувати цезура, що завжди акумулює публічний простір в усіляких ареалах та фрагментах розселення, який гармонізує, знімає конфлікт між вільною особою та соціальним цілим, що "перебувають у протистоянні двох тенденцій:

поширенні індивідуалізації (експансія буття для себе) та усупільнення (обов'язковість буття для інших)" [23, с.114].

Конгруентний характер роботи планувального механізму циклічного відтворення феноменів дійсності (дестинацій), який гармонує "виконання" конституції ідеальних форм щодо їх експлікації, визначає гармонізацію як містобудівну технологію формації (утворення) та трансформації (регулювання і перетворення) процесо-середовищних ареалів за допомогою цезур з метою наближення планувальних параметрів речей (феноменів розселення) до оптимальних значень стадії рекурсивного втілення. В цезурах здійснюються та видозмінюються режими усіх взаємодій базових процесів розселення, регулюються об'єми та масштаби "витрачання" відповідних ресурсів, визначаються комбінації та локалізації (продуктивні обміни) середовищних компонентів. Без цезур та їхніх констеляцій немає дестинацій, немає цілого та цілісних фрагментів.

Як узагальнену теоретичну закономірність (логіку) композиційної всепроникаючої (всепронизуючої) дії цезур різного рівня у "тілі" феноменів розселення (мережі-інфраструктури розподілення, передавання, перероблення, іннервації ресурсів втілення) можна розглядати закони сублінійного масштабування, коли будь-які організми мають сукупність мереж, "де кожна кінцева точка подібна й повинна бути з'єднана з цілим, хай буде це капіляри чи дороги" [24, с.16]. На думку Дж.Уеста так діє універсальна рушійна сила (універсальні закони, яких треба дотримуватися, а не опиратися), що не залежить від історії і географії міст й тому більшість їхніх особливостей (міст як матеріальних виявлень людей та їхніх взаємозв'язків) визначається продуктивністю мереж (цезур). Рушійна робота системного (композиційного) механізму здійснення та існування речей має й чуттєвий вимір, достовірно притаманний людині. Це відчуття пропріоцепції, або "око тіла" — розуміння того, де і як працюють частини тіла, навіть не відчуваючи та не бачучи їх, це відчуття цілого, цілісної присутності у своєму тілі (й непевно — відчуття гравітації), тілесна і цільова орієнтація, іннерваційний каркас індивідуальності (див. матеріал Н.Долиної, "Урядовий кур'єр", №17 від 29 січня 2014, с.17). Можна говорити, таким чином, про "приховану гармонію" (за Г.Вейлем), що внутрішнє притаманне природі та відображається у нашому розумі. Схожа думка була висловлена Ж.-П.Шанже про існування універсальних критеріїв краси, одним із яких є певне співвідношення хаосу та впорядкованості, коли сама людина відкриває закономірність, приховану в уявному хаосі — саме це відкриття принесе мозку найбільшу естетичну насолоду. Зростання імовірності досягнення такої мети порівняно з попереднім прогнозом породжує позитивні емоції (універсальний закон людських емоцій за Д.Прайсом і Дж.Баррелом) як

творення естетично прекрасного за схемою генерації, репрезентативної селекції і ампліфікації (поширення) розмаїття [25, с.164,165].

Містобудівні обґрунтування феномену цезури мають свою історію розробок, хоча й на різній поняттєвій базі. Однією з визначених розробок цього ряду є положення загальної теорії міського розвитку О.Е.Гутнова, що базуються на двох ключових тезисах: місто — це процес, що відбувається у певному середовищі, але не середовище саме по собі, інертна просторова оболонка цього процесу; не можна вважати місто зовсім штучним об'єктом, свого роду "наддомом" й треба розуміти його як складне ціле природно-штучного походження, що містить у собі у якості невідокремлюваних частин природні і соціальні елементи, які не піддаються жорсткій уніфікації [26, с.41,246]. Для опису міських процесів та інтегративних характеристик організації міста О.Е.Гутновим була запропонована двійкова модель міста "каркас-тканина" (що змістовно наближається до планувальної логіки пари "цезура-дестинація"), де термін "каркас" означає відносно стійку частину міста, де концентруються основні процеси життєдіяльності населення, пов'язані з високою інтенсивністю просторового освоєння й тому каркас (головні магістралі, комунікаційні вузли, громадські та ділові центри) є основним об'єктом містобудівного управління. Термін "ткань" характеризує області міста переважної локалізації видів діяльності, що не вимагають високої концентрації (більша частина житлових, виробничих, комунальних зон) [26, с.117,249]. Каркас (як цезура!) матеріалізує взаємозв'язки компонентів міста, забезпечує еволюцію міської тканини, підтримує її певні характеристики. Каркас — головний робочий орган, такий собі "двигун", який забезпечує ефективну та безперебійну роботу "міської машини" [26, с.130]. Окремо зазначимо, що тут не йдеться про реанімацію ідеології технократичного функціоналізму, який ігнорує чотирискладний процес розселення та механізми його регулювання.

Цезура як один із архетипів місця (процесо-середовищного локуса), що відображає закономірну відповідність (зв'язки) між характеристиками типів міського середовища і обумовленими ними видами поведінки городян в рамках культурної міської цілісності, де серед найважливіших архетипів місць — вулиця і двір, які мають свої культурно-історичні стереотипи та просторово-функціональні межі активності міського життя, вже було досліджено з використанням методики школи екологічної психології Р.Баркера [27, с.94,95].

Складовою проблематики планувального управління містобудівними цезурами є удосконалення (регулювання) стану атрибутів міського середовища на основі вивчення режимів міських процесів життєдіяльності й у тому числі процесів функціонування, що також трактуються як "міська активність" (характеристика, яка вимірюється відвідуваністю об'єктів, пасажирооборотом,

транспортно-пішохідними потоками) яка демонструє картину скупчень і циркуляції людей у місті. Ці аспекти проблеми містобудівного планування особливо актуальні для міських центрів, вирішення яких дозволяє встановити логіку існування та динаміки зон активності (відтворення в цезурах), визначити функціональну ємність центрального ядра і активний каркас історичної частини міста [28, с.84,86]. В цьому ж контексті роль доміант міського середовища (цезур), що кристалізують його протилежності у ціле, є засобом взаємозв'язку різних ієрархічних рівнів побудови (медіативний принцип), закріплює реальний "монтажний стик" — соціально важливий, функціонально насичений, домінуючий в ландшафті, візуально активний відносно психосоціальних взаємодій, розглядалася у роботах В.Л.Антонова (див. "Архитектура", приложение к "Строительной газете", №3 від 31 січня 1982, с.3; №24 від 23 грудня 1989, с.1,3).

Цезура — це те, що зрештою підлягає гармонізації та є психофізичним інструментом планувального управління та організаційно-технічного адміністрування й як "клітинна синтагма" (з'єднання) містобудівної "акупунктури" (синтаксис граматики втілення) має варіативні діапазони феноменологічних агломераційно-дисипативних змістовних характеристик, а також системологічні інструментальні конструкції — силові і несилові шви-каркаси (континуумальні та інтервальні), що виступають провідниками циклічних трансмісій і трансформацій.

Таким чином, композиційний (агломеративно-дисипативний) механізм як базовий об'єднуючий ("керівний") агрегат у складі системного механізму інтегрує прямі і зворотні "ризомні" зв'язки територіальних мереж (структурний механізм), доцентрові і відцентрові "дифузійні" зв'язки територіальних вузлів (генетичний механізм), ієрархічні "організмичні" зв'язки розмежування рівнів інтенсивності територіальних ознак (організаційний механізм) і семіотичні та семантичні ідентифікаційні зв'язки кристалізації цілісності (втілення прообразу, потенціалу, програми, конфігуратора) ландшафтних феноменів розселення (власно композиційний механізм) й забезпечує гармонійне сполучення (констеляцію цезур) частин споконвічного нерозкладного цілого світу дійсності, дискретно-континуумальну єдність ландшафтних феноменів розселення.

У контексті розглянутих концептуальних уявлень подальшої тематичної розробки потребують питання лого-системних та ейдос-феноменологічних основ планувальних рішень, а також удосконалення містобудівних технологій генерального планування та змісту проектувального і регуляційного нормування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блауберг И .В. Часть и целое / И.В.Блауберг, Б.Г.Юдин // Философский энциклопедический словарь. — М.: Сов. энциклопедия, 1983, — 840 с.
2. Дюжев С.А. Теоретична мова містобудування: базові принципи діяння механізму феномена розселення / С.А.Дюжев // Містобудування та територіальне планування. — К.: КНУБА, 2011. — Вип. 42. — С. 111—129.
3. Дюжев С.А. Містобудівна мова речей: гармонія, логіка, грамати́ка ареалів розселення (онтологічні, теоретико-методологічні та феноменологічні виміри дійсності) / С.А.Дюжев // Містобудування та територіальне планування. — К.: КНУБА, 2013. — Вип.49. — С. 153—170.
4. Кузьмин В.И. Категории ритмического единства природы / В.И.Кузьмин, Н.А.Галуша, Е.Н.Пронина. — М.: АВН, 2008. — 137с.
5. Балакшин О.Б. Гармония — новая роль в естествознании. Дуализм альтернатив гармонии, познания и саморазвития систем / О.Б.Балакшин [Изд. 5-е, испр. и доп.]. — М.: Издательство ЛКИ, 2012. — 28 с.
6. Шебек Н.М. Теоретичні основи гармонізації архітектурного середовища: Автореф. дис. ... докт. архітектури: спец. 18.00.01 "Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури" / Н.М.Шебек. — К.: КНУБА, 2013. — 34 с.
7. Дюжев Д.В. Інформаційне суспільство: соціально-правова парадигма суспільного розвитку: Автореф. дис. ...канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 / Д.В.Дюжев. — Донецьк: ДНУ, 2004. — 18 с.
8. Концепция целостности [Коллективная монография]. — Харьков: Изд-во при Харьковском гос. унив-те издат. объединения "Вища школа", 1987. — 224с.
9. Кримський С. Ранкові роздуми: Збірка статей / С.Кримський. — К.: Майстерня Білецьких, 2009. — 120 с.
10. Ретеюм А.Ю. Механизмы функционирования геосистемы / А.Ю.Ретеюм // Изв. АН СССР, серия географическая, 1989. — №6. — С. 27—33.
11. Головина Е.С. Жизнь с позиции трибофатики и золотые пропорции / Е.С.Головина // Гармоничное развитие систем — третий путь человечества: Коллективная монография по материалам трудов 1-го Международного конгресса, Одесса 8—10 октября 2011 [под. ред. Сороко Э.М., Егоровой-Гудковой Т.И.]. — Одесса: ООО "Институт креативных технологий", 2011. — С. 150—157.
12. Пантюхіна О.Ю. Територіальна система туризму як об'єкт зарубіжних наукових досліджень / О.Ю.Пантюхіна // Містобудування та

територіальне планування. — К.: КНУБА, 2011. — Вип. 40 (частина II). — С. 132—139.

13. Богачов А. Культурна ідентичність і пам'ять / А.Богачов // Філософська думка. — 2013. — №6. — С. 22—28.

14. Декомб В. Як порушувати проблеми колективної ідентичності? / В.Декомб // Філософська думка. — 2013. — №4. — С. 81—96.

15. Абрамова Н.Т. Целостность и управление. / Н.Т.Абрамова. — М.: Наука, 1974. — 248 с.

16. Смирнов Г.А. К определению целостного идеального объекта / Г.А.Смирнов // Системные исследования. Ежегодник 1977. — М.: Наука, 1977. — С. 61—85.

17. Морен Э. Метод. Природа Природы / Э.Морен; пер. и вступ. статья Е.Н.Князевой [Изд. 2-е, доп.]. — М.: "Канон +" РООИ "Реабилитация", 2013. — 488 с.

18. Добрицына И.А. Геометрия "развивающейся" формы / И.А.Добрицына // Архитектурное формообразование и геометрия. — М.: ЛЕНАНД, 2010. — С. 80—89.

19. Лазарева И.В. URBI ET ORBI: Пятое измерение города / И.В.Лазарева [Изд. 2-е, испр.]. — М.: ЛЕНАНД, 2006. — 76 с.

20. Греготти В. Территория архитектуры. 2-я часть: Форма территории / В.Греготти [пер. с итал. А.Вяземцевой] // Проект international, февраль 2011. — №28 — С. 201—219.

21. Ингбер Д.Е. Архитектура життя / Д.Е.Ингбер // Світ науки. — 1998. — травень — С. 24—34.

22. Богданов А.А. Тектология (Всеобщая организационная наука). В 2-х кн.: Кн. 1 / А.А.Богданов. — М.: Экономика, 1989. — 304 с.

23. Туренко О.С. Морфологія міста: філософська редукція питання / О.С.Туренко // Практична філософія. — 2010. — №3. — С. 110—115.

24. Уэст Дж. Инфраструктура есть физическая модель взаимосвязей между людьми / Дж.Уэст // All around. Ресурсы. — 2011. — С.14—17.

25. Дроздовский Д. Дарвінівська теорія естетики (нотатки про XX Конгрес світової асоціації літературознавчої компаративістики) / Д.Дроздовський // Всесвіт. — 2013. — №9—10. — С.161—166.

26. Гутнов А.Э. Эволюция градостроительства / А.Э.Гутнов. — М.: Стройиздат, 1984 — 256 с.

27. Катханова А. Архетипы жилой среды / А.Катханова, Х.Штейнбах // Архитектура СССР. — 1988. — №6 — С. 94—99.

28. Юдинцев В. Центр Москвы и городская активность / В.Юдинцев // Архитектура СССР. — 1987. — №6 — С. 84—88.

Аннотация

Рассмотрена теоретико-методологическая трактовка системного композиционного механизма становления и существования действительности расселения в контексте философско-градостроительных планировочных представлений о категориях часть и целое. Дана онтоморфогенетическая характеристика гармонии и логики культурных форм действительности — содержательных аспектов логос-системного механизма экспликации (рекурсивного формовоплощения) как осуществления и трансформации интегральных ландшафтных феноменов расселения и их целостных морфофрагментов. Предложена градостроительная трактовка понятий дестинация, цезура, агрегат-морфофрагмент как составляющих гармонической целостности ареалов расселения, которые являются конгруэнтными продуктами осмысленной реализации принципов алеаторики и суперпозиции, присущих работе системного композиционного механизма (конфигуратора) по созданию и консолидации агломерационно-диссипативного континуума действительности расселения.

Ключевые слова: гармония и логика форм, системный композиционный механизм, ландшафтный феномен расселения, дестинация, цезура, целостный агрегат-морфофрагмент.

Abstract

The theoretical and methodological interpretation of system compositional mechanism of becoming and existence of settling reality in the context of philosophical-town planning notions about categories part and the whole are examined. Onthomorphogenetical characteristic of harmony and logic of cultural forms of reality — meaningful aspects of logos-system mechanism of explication (recursive formembodiment) as accomplishment and transformation of integral landscape phenomena of settling and their whole morphofragments is given. The town planning interpretation of notions: destination, ceazura, aggregate-morphofragment as constituents of harmonical completeness of settling areas, which are congruent products of sensible realization of principles of aleatory and superposition, immanent to the work of system compositional mechanism (configurator) for creation and consolidation of agglomeration-dissipative continuum of settling reality is proposed.

Key words: harmony and logic of forms, system compositional mechanism, landscape phenomenon of settling, destination, ceazura, whole aggregate-morphofragment.